

Högskolan Kristianstad

C-uppsats i religionsvetenskap

Handledare: Mats Bergenhorn

Examinator: Zenita Johansson

Muslimska ungdomars religiositet

En studie om muslimska högstadieelevers religiositet

Karin Fast

Muslimska ungdomars religiositet

En studie om muslimska högstadieelevers religiositet

Karin Fast

Abstract

Jag har genom en kvantitativ enkätundersökning tagit reda på muslimska ungdomars religiositet vid en högstadieskola. I kapitlet *teoretiska perspektiv* har presenterat begreppen religion och religiositet och jag ansluter mig till Daniel Andersson och Åke Sanders substantiella definition av religion. Vidare tar jag upp antalet muslimer i Sverige, muslimers religionsutövning i Sverige och muslimer i svensk skola i kapitlet *teoretiska perspektiv*. I analysen kopplar jag begreppsdefinitionerna till resultatet av min undersökning. Undersökningen visar att flertalet av de muslimska eleverna uppfattar sig som troende och religiösa. Detta stämmer överens med vad tidigare forskare har kommit fram till.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och avgränsningar	2
1.2 Metod och avgränsning	2
2 Teoretiska perspektiv	
2.1 Vad är religion respektive religiositet	5
2.2 Muslimer i Sverige	9
2.3 Muslimers religionsutövning i Sverige	13
2.4 Muslimer i svensk skola	15
3 Empirisk del	20
3.1 Presentation av skolan där jag gjorde min studie	20
3.2 Enkäternas utformning	20
3.3 Sammanställning av enkätundersökningen	21
4 Analys	26
5 Slutsatser	29
6 Sammanfattning	31
7 Litteraturförteckning	33

1 Inledning

Jag, Karin Fast, har sedan hösten 2001 undervisat i religion, historia, samhällskunskap och geografi på högstadiet. Hösten 1986 gick jag i andra klass och därifrån har jag ett minne som har etsat sig fast hos mig. Det var nämligen så att de första flyktingarna hade kommit till min hemstad Falköping och i årskursen ovanför mig hade de första muslimska eleverna börjat. I min klass liksom på hela skolan var intresset enormt för dessa invandrare som kom från Kurdistan. De eleverna blev verkligen vana vid att bli uttittade och utfrågade. Idag är det en självklarhet att det i varje klass finns några elever med utländsk bakgrund. Ända sedan jag blev färdig lärare 2001 har jag fascinerats av elever med utländsk bakgrund. De eleverna lever oftast i två kulturer: en kultur hemma med ett annat språk, religion och andra seder och bruk och en annan kultur i skolan. Något som jag tycker mig ha märkt är att de elever som har en muslimsk bakgrund inte är lika sekulariserade som eleverna med svensk bakgrund. Jag vill därför genom en kvantitativ studie undersöka muslimska elevers religiositet vid en högstadieskola.

I Sverige har de senaste hundra åren präglats av religionens tillbakagång på grund av sekulariseringen. Religion har dock återigen blivit aktuell i Sverige under en lång period av muslimsk invandring. Det som har skett i början av 2000-talet i samband med terrorattacken den 11 september 2001 i New York och efter publiceringen av Muhammedkarikatyrerna i Danmark 2005 har medfört att religion har fått en enorm medial uppmärksamhet runt om i hela världen. Parallellt med religionens återkomst på den samhälleliga nivån har det också skett en religiositetens och andlighetens återkomst på den individuella nivån, en så kallad andlig revolution. I Sverige ökar hela tiden den religiösa mångfalden och det finns också ett ökat intresse för religion och religiositet och därmed kommer många svenskars uppfattningar om och förhållande till religion och religiositet att utmanas. Vi möter inte längre enbart religiösa föreställningar på TV och i böcker utan hos människor på gatan, i skolan och på arbetsplatser¹.

---

¹ Andersson och Sander 2009:16

1.1 Syfte och avgränsningar

Som högstadielärare är jag intresserad av muslimska ungdomars religiositet för att bättre kunna möta dessa elever i undervisningen. Att leva i en religiös tradition och trosgemenskap spelar för många en viktig roll i deras försök att förstå sig själva och världen. Att tillhöra en religion påverkar en människas sätt att leva, tänka och känna samt hur man betar sig privat liksom offentligt. Därför tycker jag det är viktigt och intressant att försöka förstå deras religiositet. Detta blev utgångspunkten för min studie. Målgruppen för min studie är muslimska högstadieelever på en högstadieskola i en medelstor stad.

För att uppnå mitt syfte med uppsatsen har jag valt att försöka definiera vad religion och religiositet är för något. Vidare kommer jag att kortfattat beskriva muslimernas religionsutövande i Sverige och muslimer i svensk skola. Jag har gjort det för att kunna avgöra elevernas religiositet utifrån enkätundersökningen. Mitt syfte med uppsatsen är således:

- Att undersöka muslimska ungdomars religiositet vid en högstadieskola utifrån en kvantitativ enkätundersökning.

Jag vill alltså veta om de muslimska eleverna i min studie är religiösa.

1.2 Metod och avgränsning

Uppsatsen är uppdelad i två delar, en del med teoretiska perspektiv och en empirisk del. Kapitlet med teoretiska perspektiv innehåller en redogörelse för de innebörder som jag lägger i begreppen religion och religiositet i denna uppsats. Vidare kommer jag att berätta om islams etablering i Sverige. Det kommer också att ges en beskrivning av muslimernas religionsutövande i Sverige och deras villkor i svensk skola.

Den empiriska delen innehåller en kort presentation av skolan där jag har gjort min studie och själva undersökningen om muslimska ungdomars religiositet. Jag har valt att göra en kvantitativ enkätundersökning hos eleverna. Enkäterna är utformade utifrån den teoretiska delen. En fråga i enkäterna är ”öppet” ställd. Det betyder att den som svarar använder sina egna ord och formulerar sitt svar som han eller hon vill. Övriga frågor i enkäterna är alternativfrågor, det vill säga att den som svarar kryssar i de alternativ som han eller hon finner bäst. Undersökningen har jag gjort på den skola som jag arbetar på. Vid

enkätundersökningar är det viktigt att man kontrollerar reliabiliteten och validiteten. Med reliabilitet menas tillförlitlighet, alltså att jag som undersökare försäkrar mig om att de personer som ska besvara enkäten verkligen uppfattar den som jag har tänkt mig. Vidare är det viktigt att frågorna är tydligt formulerade för att de inte ska kunna misstolkas. Det ska också finnas tydliga och klara instruktioner till enkäten, vilket jag hade i åtanke när jag konstruerade min enkät. Ett sätt att kontrollera reliabiliteten är att genomföra en pilotstudie för att förhindra eventuella missförstånd och misstag. Jag genomförde en pilotstudie innan enkäterna fick sin slutgiltiga form. Med validitet menas att man verkligen undersöker det som man avser att undersöka. Det finns olika sätt att försäkra sig om validiteten. Ett sätt är att försöka säkerställa innehållsvaliditeten, det vill säga att enkäten granskas utifrån innehållet. Med det menas att innehållet i enkäten är relevant för själva studien. Jag har försökt säkerställa innehållsvaliditeten i min enkät genom att låta min handledare, Mats Bergenhorn, som är insatt i ämnet kritiskt granska enkäten utifrån ovanstående kriterier.²

Jag hade förslagsvis istället kunnat göra intervjuer men eftersom de ofta är mycket tidskrävande och antalet respondenter blir på det viset färre valde jag medvetet bort den metoden.³

Att mäta religiositet är ingen lätt uppgift. Efter begrundade kom jag fram till en metod som jag trodde skulle ge mig ett relativt tillförlitligt resultat enligt min definition av religiositet. Det finns brister i undersökningar som är egenproducerade. Detta måste man ha i tankarna när man tolkar resultatet. Att undersökningen är egenproducerad beror på att det inte finns någon vedertagen mall för att mäta religiositet. Det är min kunskap och mina tankar som ligger till grund för frågorna i enkäten. Skulle någon annan ha gjort enkäten, hade den med all sannolikhet sett annorlunda ut. Något man mer måste ta med i sina beräkningar är att eleverna kan besvara enkäterna oseriöst och bli påverkade av varandra. Jag har fått uppfattningen att de besvarade enkäterna seriöst då deras klassföreståndare var med och undersökningen genomfördes på deras mentorstid.

För att göra undersökningen till ett genomförbart projekt har jag valt att fokusera på den skola som jag arbetar på. Dessutom är det dessa elever som jag möter i min vardag och därför är de mer intressanta för mig än eleverna på exempelvis en högstadieskola i Malmö. Antalet elever som deltog i undersökningen var 27. Sammanställningen av resultatet skulle kunna ha gjorts

---

²Thuren 1995:19

³Björklund och Paulsson 2009:70

på ett annat sätt än vad jag har gjort men jag anser att tabeller är lättlästa och ger en överskådlig bild.

2. Teoretiska perspektiv

I detta kapitel kommer jag att redogöra för de innebörder som jag lägger i begreppen religion och religiositet. Vidare kommer jag att redogöra för islams etablering i Sverige. Det kommer också ges en beskrivning av muslimernas religionsutövande i Sverige och muslimer i svensk skola.

2.1 Vad är religion respektive religiositet?

Religion och religiositet har nog alltid engagerat människan och många forskare har försökt att definiera begreppen. Ordet religion tros komma ifrån latinets *religare* och betyder ”binda samman”, det vill säga att vi är eller bör vara sammanlänkande med en helig transcendens genom bland annat religiösa ritualer och andra av transcendens påbjudna handlingar, normer och värden. Ordet religiositet tros komma från latinets *religioso* och betyder fromhet. Genom mänsklighetens historia har religion och religiositet tagit sig många olika uttryck och haft olika konsekvenser och effekter. En del filosofer har menat att religiösa fenomen är viktiga för individer och samhällen och andra har sett dem som meningslösa och farliga.⁴

Inom religionssociologin skiljer man ofta mellan ”smala” religionsdefinitioner där man kommer det vardagliga religionsbegreppet nära och ”breda” religionsdefinitioner som kan innefatta företeelser som man i vardagligt språkbruk inte betraktar som hörande till den religiösa sfären. I tekniska termer heter det att man har substantiella religionsdefinitioner eller funktionella religionsdefinitioner. Roland Robertson är en nutida religionssociolog och definierar religion utifrån den substantiella religionsdefinitionen i två steg. Han talar om ”religiös kultur” istället för om ”religion” och han talar också om ”religiösa handlingar”. Hans definition är inte komplicerad och han börjar med att definiera religiös kultur. Med religiös kultur menar han de uppsättningar av trosföreställningar och symboler och de värderingar som hör ihop med trosföreställningarna och symbolerna. Dessa hänför sig till en skillnad mellan en empirisk verklighet och en överempirisk, transcendent verklighet; det som hör till empiriska verkligheten betraktas som underordnat i betydelse i förhållande till det som hör till den icke-empiriska verkligheten. För det andra kan man enkelt definiera religiösa handlingar som har sin grund i att man erkänner en åtskillnad mellan empiriskt och överempiriskt. Denna definition är mer i innehållsliga termer. Den talar om vad religion och religiös kultur är och

---

⁴ Andersson och Sander 2009:42

den anger framförallt att religionen hänför sig till något som ligger utanför det som kan bevisas på vanligt sätt på något som är transcendent. En sådan här definition blir därmed exklusiv då den utesluter allt som inte är transcendent från att betraktas som religion. Det finns många individer som har uppfattningen att det finns en överempirisk och transcendent verklighet men i sin dagliga tillvaro inte uppfattar denna överempiriska verklighet såsom varande av överordnade eller styrande i betydelse i förhållande till den verklighet de lever med utan snarare menar att den är av ointresse till den vardagliga verkligheten.⁵

Det finns många olika typer av funktionella religionsdefinitioner, både de som tar sin utgångspunkt i individer och deras trosuppfattningar och sådana som tar sin utgångspunkt i religionens roll i samhället. Det som är gemensamt för dessa definitioner är att de inte anger vad religion *är* utan vad den *gör*, vilka funktioner den fyller för individen och/eller för samhället. Milton Yinger har utformat ett extremt exempel på en funktionell religionsdefinition och han definierar religion som ett system av trosföreställningar och handlingar som gör det möjligt för en grupp av människor att försöka komma till rätta med det mänskliga livets yttersta frågor. Detta system är ett uttryck för människornas vägran att kapitulera inför döden, att ge efter inför svårigheter och att tillåta att motsättningar river sönder deras samhälle. Egenskaperna att vara religiös har på det individuella planet två komponenter; för det första tron att ondska, lidande, kaos och orättvisa utgör grundläggande förhållanden för den mänskliga existensen och för det andra en uppsättning av handlingar och till dem knutna helgade trosföreställningar som innebär en övertygelse om att människan trots allt kan överskrida tillvarons våndor.⁶

I en funktionell religionsdefinition blir det system av trosföreställningar som fyller funktionen att ge svar på frågorna om ondska, lidande och så vidare individens religion. Definitionen blir därmed inklusiv och en rad livsåskådningar utan transcendent trosföreställningar definieras med Yingers synsätt som religioner eller blir i varje fall jämställda med en religion.⁷

Emile Durkheim som levde 1858 till 1917 räknas som en av religionssociologins förgrundsfigurer. Durkheim menar att religiositet är en privatsak eftersom det är något som man själv väljer och som ingen annan har att göra med om man inte själv väljer att offentliggöra den i ett fritt demokratiskt samhälle. Därmed är religiositet inte en objektiv

---

⁵ Gustafsson 1997:12-13

⁶ Gustafsson 1997:12-13

⁷ Gustafsson 1997:13-14

samhällelig egenskap utan det tillhör den subjektiva sfären.⁸ Jag tolkar därmed Durkheim som att han menar att samhället i sig inte kan påverka en individs religiositet eftersom religiositet är en privatsak.

Durkheim ansåg att det som konstituerar religionen är att människor gör en åtskillnad mellan en helig sfär och en profan sfär. Durkheim understryker att i varje samhälle finns det något som hålls för heligt och att religionen är ett universellt fenomen. Tanken om religionens universalitet accepteras av funktionalisterna.⁹ Thomas Luckmann accepterar också denna tanke fast med andra utgångspunkter och hans synsätt har fått stor betydelse inom religionssociologin under 1900-talet. Luckmann påstår att det är en grundläggande egenskap hos varje människa att ha en religion och därmed är varje människa religiös. Det överskridande av den biologiska naturen som ligger i att man frigör sig från de omedelbara upplevelser man har och inordnar dem i ett tolkningsschema betraktar Luckmann som ett grundläggande religiöst fenomen. Denna förmåga skiljer människan från andra varelser. I varje individs världsbild finns det flera lager där man som den ena ytterpunkten finner det all dagliga, det profana och motpolen till det är det som ligger utanför de normala erfarenheterna och som inte kan förstås utan skapar oro och förundran och som kan beskrivas som främmande och heligt. Denna åtskillnad mellan all dagligt och förundransvärt hävdar Luckmann finns hos alla och därmed är religionen universell hos alla. I tidigare samhällen har i stort sett alla individer accepterat den uppfattning av helig sfär som de religiösa institutionerna företrätt. Men nu i västerlandet finns det inte längre någon allmänt accepterad uppfattning om det som rör en helig sfär utan individerna lämnas att själva bygga upp sin världsbild. Därför talar Luckmann om den osynliga religionen som den dominerande religionsformen.¹⁰

Andersson och Sander påpekar att religion är en känd variabel i alla kända kulturer och för att religionen skall kunna behålla sin relevans måste den anpassa sig till rådande kulturella, ideologiska, sociala och gendermässiga förhållanden och förändringar. I och med att religionerna är kontextberoende blir det missvisande att tala om substantivet religion eller om någon av de religiösa traditionerna i singular. Detta leder till att den religiösa traditionen man talar om essentialiseras och förtingligas till någon enhetlig, objektiv och oföränderlig storhet. Man måste vara medveten om att allt tal om "judar", "hinduer", "kristna" med mera är en

---

⁸ Andersson och Sander 2009:40

⁹ Gustafsson 1997:14

¹⁰ Gustafsson 1997:15

förenkling och att man måste förstå att det bakom orden judendom, hinduism och kristendom med mera ligger en stor mångfald.¹¹

Anderssons och Sanders definition av religion är bred. De menar att religion är allt som människor tänker och gör utifrån övertygelsen om existensen av någon form av bortom mänskligt godtycke ”absoluta” eller ”heliga” svar. Enligt denna definition innehåller religioner symboliska förklaringar såsom trosläror, dogmer och myter som förklarar grundläggande existentiella frågor. Religionen förklarar hur människan skall leva för att kunna nå livets yttersta mål och mening. Målen är grundade utifrån en uppfattning om en ontologiskt och normativt objektiv, absolut, ”helig” transcendent verklighet med vilken människan kan ha någon form av relation. En människa är då religiös menar Sander och Andersson i den utsträckning hon har tillägnat sig eller försöker tillägna sig en viss religions eller en kombination av religioners tanke- och livsmönster som sitt eget personliga tolkningsmönster. Med ”tolkningsmönster” menar Andersson och Sander en individs mer eller mindre organiserade system av kunskaper, trosföreställningar, roller, normer, värden, vanor, dispositioner, tanke- och kommunikationsmönster utifrån eller inifrån vilka han eller hon väljer, organiserar strukturerar och tolkar något som har karaktären av praktisk kompetens eller färdighet eller som Aristoteles skulle ha uttryckt det, en *phronesis*. Det är att ha tillgång till ett sätt att förstå och uppfatta verkligheten på som starkt präglar hennes beteende, känslor och värderingar, liksom hennes möjlighet att känna gemenskap och umgås med andra.¹² Jag ansluter mig till Andersson och Sander i deras definition av religion och religiositet och jag håller också med Durkheim att religiositet är en privatsak.

Jag kommer här att kategorisera hur olika former av religiositet kan yttra sig i fyra punkter.

- I den första kategorin kan man studera det religiösa engagemanget hos de troende och för en del människor betyder religionen allt medan den för andra människor inte betyder någonting. Skalan i engagemanget kan alltså gå från ett totalt avståndstagande till religion till att man är ytterst religiös engagerad.
- I den andra kategorin praxis/aktivitet finns det också två ytterligheter som i kategorin religiöst engagemang. Den ena ytterligheten är kvietism vilket innebär att man inte utför några religiösa handlingar utan religionen är något som man bär inom sig. Detta fenomen finns i Sverige bland exempelvis muslimer och de kan vara djupt troende

---

¹¹ Andersson och Sander 2009:41-42

¹² Andersson och Sander 2009:53-54

men visar det inte offentligt utan utövar sina religiösa handlingar i hemmet. Andra grupper och enskilda kan karakteriseras som entusiaster, de engagerade, troende och aktivt utövande. Därmed finns det inte något samband mellan engagemang och praxis/aktivitet. Praxis/aktivitet kan också yttra sig i militants det vill säga att man är så aktiv i sitt religionsutövande offentligt att man riktar sin aktivitet mot någon annan. Detta hände vid terrorattacken i New York den 11 september 2001.

- Den tredje kategorin handlar om tolkning och med det menas att religionen kan tolkas olika alltifrån traditionalism till modernism. Om man tillhör traditionalisterna så tolkar man religionen på samma sätt som man alltid har gjort. Ett exempel på det är att Muhammed använde trätandpetare när han rengjorde sina tänder och därför använder en traditionalist fortfarande trätandpetare när han gör rent sina tänder. Medan en modernist omtolkar Muhammeds användning av trätandpetare till att det är viktigt att människan skall sköta sina tänder och använder därför tandborste och går regelbundet till en tandvårdsinrättning.
- I den sista kategorin kan man se vilken roll islam har i samhället och det kan variera från sekulär stat till en fundamentalistisk stat. I en sekulär stat saknar religionen betydelse medan i en fundamentalistisk stat så är allting genomsyrat av religionen till exempel lagstiftning. I Saudiarabien ligger Sharia, den religiösa lagen, till grund för samhällsordningen. Sverige är däremot en sekulär stat.¹³

2.2 Muslimer i Sverige

Enligt svensk lagstiftning är det förbjudet att registrera människors religionstillhörighet och därför vet man inte exakt hur många muslimer det finns i Sverige idag. År 1930 var det sista gången som konfessionell tillhörighet mättes i de återkommande folkräkningarna och då sade sig 15 personer vara muslimer.¹⁴ Vid sekelskiftet 1800-1900 var Sverige ett etniskt och religiöst homogent land. År 1900 var 0,7 procent av Sveriges befolkning född utomlands och trettio år senare var den siffran 1 procent och 1950 2,9 procent.¹⁵ Vid 1970-talets början fanns det cirka 10 000 muslimer i Sverige och vid 1980-talets början var den siffran uppe i 30 000. Vid 1990-talets början fanns det cirka 120 000 muslimer i Sverige för att sedan vara cirka 400 000 år 2006¹⁶. Det man också bör ha i beaktande är att alla muslimer inte är troende utan

---

¹³ Hjärpe 1996:333

¹⁴ Andersson och Sander 2009:32

¹⁵ Andersson och Sander 2009:15

¹⁶ Karlsson 2009:483

en del kallar sig muslimer i en kulturell och etnisk mening.¹⁷ Hur många av dessa etniska muslimer som är muslimer ur religiös synvinkel är svårt att uppskatta eftersom det inte finns någon enhetlig definition på vad det innebär att vara religiös. Nämnden för statligt stöd till trossamfund, SST, beviljar statligt stöd till trossamfund och beräknar att det finns 100 000 religiöst praktiserande muslimer i Sverige.¹⁸

I början av 2000-talet uppgick andelen utlandsfödda personer och deras barn till 20 procent av befolkningen. Detta har medfört att det svenska religiösa landskapet har förändrats kraftigt. Invandringen och globaliseringen har inte bara fört hit människor utan också alla världens traditioner och kulturer såsom islam, hinduism, buddhism, sikhism, zoroastrism, bahai, jainism, katolicism och olika ortodoxa och östkyrkliga traditioner. De allra flesta människor möter dagligen de nya religiösa traditioners fysiska och ideologiska närvaro.¹⁹

Det var under arbetskraftsinvandringen under 1960-talet som de första stora muslimska grupperna kom till Sverige. Eftersom de muslimerna kom för att arbeta var det nästan enbart män som kom. Under 1970-talet kom nästa stora våg, nämligen anknytningsinvandringen, och de tankar som hade funnits på att återvända till sitt hemland försvann. Det är alltså under de senaste fyra årtionden som invandringen bland muslimerna har ägt rum. I mitten av 1990-talet hade Sverige cirka 8,7 miljoner invånare och 900 000 av dessa var födda utomlands. Ur gruppen invånare födda utomlands kom 300 000 från nordiska länder, 300 000 från europeiska länder och 300 000 från övriga världen. Därutöver var 700 000 personer födda i Sverige men hade minst en förälder född utomlands.²⁰

De invandrare som har kommit till Sverige under 1970-, 1980- och 1990-talet har främst varit flyktingar och anknytningsinvandrare. Det har lett till att de största muslimska grupperna är från Iran, Turkiet, Syrien, Pakistan, Somalia, Etiopien, Eritrea, forna Jugoslavien, Irak och Libanon. Att muslimerna kommer från så många länder bidrar till att de har ett brokigt ursprung vad gäller språk, kultur, ekonomi, politik och utbildning. Shiamuslimerna i Sverige kommer framförallt från Uganda och Irak, medan sunnimuslimerna framförallt kommer från forna Jugoslavien, Turkiet och Nordafrika.²¹

---

¹⁷ Stenberg 1999:65

¹⁸ Andersson och Sander 2009:33

¹⁹ Andersson och Sander 2009:15

²⁰ Stenberg 1999:66

²¹ Stenberg 1999:67

Det finns muslimska invandrare som är pensionärer och som har 30 års yrkesverksamhet bakom sig och många av dem är svenska medborgare. På dagis och i skola finns första, andra och tredje generationens invandrare. Det är alltså en stor variation inom denna grupp och ibland behandlas den som den vore en enda av media.²²

När det gäller familjen kan det bli svårt att anpassa familjens forna ordning till Sverige. Ett ganska vanligt fenomen är förskjutningar i prestige och ansvarsområde. Barnen kanske lär sig det nya språket snabbare än sina föräldrar då de genom dagis och skolan kommer snabbare i kontakt med det svenska samhället. Barnen får med sina bättre språkkunskaper hjälpa sina föräldrar. Far- och morföräldrar förlorar ofta det anseende som de hade genom sin livserfarenhet. De vuxna som invandrar känner ofta en rotlöshet, söker efter normer och oroar sig för barnens framtid.²³

Islamologen Leif Stenberg menar att man generellt kan se tre olika faser i muslimernas invandring till europeiska länder och han betonar också att de inte beskriver ett förlopp som alltid inträffar i samma ordning. Fas ett kallar han etableringsfasen och den innebär att olika organisationer formas inom gruppen för att ta tillvara deras intressen. Dessa organisationer tenderar att splittras efter ett tag och så har skett här i Sverige. I fas två kommer olika önskemål om till exempel fristående bönelokaler, man vill inte längre hålla till i en källarlokal. Detta har skett bland annat i Malmö och Uppsala. Moskéerna tar också på sig ett socialt ansvar för sina medlemmar. I fas tre kan till exempel utbildningsfrågan dyka upp och koranskolor i anslutning till moskén anläggs. 1996 beslutade riksdagen att man inte kan bli befriad från religionsundervisningen, men möjligheten att få öppna friskolor i Sverige har lett till att det finns ett tiotal och av dessa bedriver de flesta undervisning på låg- och mellanstadiet. Parallellt med utbildningsfrågan brukar frågor som rör maten vara viktiga. Att inte behöva äta svinkött eller blodmat har muslimska intresseorganisationer drivit hårt och idag serverar de svenska skolorna alternativ när det är griskött eller blodmat i skolan.²⁴

När det gäller muslimens förhållande till islam i Sverige kan man grovt dela in det i tre olika grupper. I den första gruppen ingår de muslimer som tar avstånd från islam och snabbt vill anpassa sig till det nya samhället. Många muslimer som flydde från Iran 1979 efter revolutionen intog den ställningen. Ett annat alternativ är att jämka samman islams regler med den nya situationen som man har hamnat i som en slags medelväg. Den tredje möjligheten

---

²² Otterbeck 2000:42

²³ Otterbeck 2000:46-47

²⁴ Stenberg 1999:67-70

innebär ”avskärmning” och då försöker man fortsätta att leva på samma sätt som man gjorde i sitt ursprungsland och man undviker aktivt kontakt med det svenska samhället. Denna avskärmning är mer vanlig i invandrartäta förorter bland anhöriginvandrade mormödrar och de har sällan kontakt med andra människor utanför den egna familjen. Stenberg påstår också att det är lätt att tro att de muslimer som har en hög utbildning sekulariseras snabbare än de som har en låg utbildningsnivå. Så är inte fallet och detta är extra tydligt i Storbritannien och Tyskland och Stenberg menar att den utvecklingen är på väg till Sverige.²⁵

Forskaren Pernilla Ouis menar att det finns en föreställning om att religiositeten ökar bland invandrare i Sverige under migrationsprocessen och det tolkar hon att det religiösa står för något fast och autentiskt i mer fragmenterad och ytlig tillvaro. Att ha lämnat sitt hemland innebär att allt invant försvunnit och då framstår det religiösa som en trygghet och en identitet i det nya landet. De traditioner som man har haft i hemlandet och som inte har med religionen att göra försvinner ganska snabbt med det som har med religionen att göra och klassas som ”heligt” är svårt att ta bort. Det är vanligt att muslimer säger att efter deras ankomst till Sverige har de lärt sig vad islam är för innan var religionen en oreflekterad del av tillvaron och en integrerad del av omgivningen och handlandet. Nu måste de ta ställning till vad man ska bevara i religionen, det som kan legitimeras i religionen och vad som har störst chans att överleva. Detta är en form av islamisering vilket oftast leder till modernisering eftersom de gamla traditionerna inte följs helt.²⁶

De olika församlingarna bedriver en omfattande kursverksamhet och därför kan man betrakta islam som en stor folkrörelse. Kurser kan ges bland annat i koranrecitation, arabiska och i den muslimska världens historia och kultur. En del församlingar satsar bland annat på idrott och friluftsliv. Moskéerna fungerar oftast som ett ”allaktivitetshus” där det finns verksamheter för hela familjen. Moskéerna är ofta vanliga källarlokalerna eller andra föreningslokaler.²⁷

Det är inte längre någon som förväntar sig att muslimerna helt skall assimileras till det svenska samhället men däremot förväntas de integreras i samhället. I svensk politik och debatt används ordet integration för att beteckna den process där invandrare får medborgarskap, etablerar sig i det svenska samhället, och där det svenska samhället anpassas efter den förändring i befolkningssammansättningen som invandringen innebär. Begreppet står i kontrast till assimilering som betyder fullständig anpassning till majoritetens kultur. Bruket av

---

²⁵ Stenberg 1996:70-71

²⁶ Ouis och Roald 2003:84-85

²⁷ Ouis och Roald 2003:87

begreppet inom politiken, liksom regeringens insatser för integration, har tidvis utsatts för kritik. Ett exempel på integration kan vara när muslimerna deltar och blandar sig med majoritetskulturen i exempelvis midsommarfirande och arbetsluncher. Genom att islam har ett förbud mot griskött och alkohol komplicerar det för många muslimer att delta i olika sociala aktiviteter och alternativet kan istället bli en ökad isolering.²⁸

Det är viktigt att påpeka att alla muslimer som invandrar till Sverige måste ta ställning till vilken roll islam skall ha för dem i det nya samhället. När man tillhör minoriteten i Sverige så är traditioner, seder och bruk som tillhör islam inte längre självklara.²⁹

2.3 Muslimers religionsutövning i Sverige

Religion är i stort sett en privatsak i Sverige och det är något som många invandrare snart blir varse om när de i klädedräkt eller beteende försöker praktisera sin religion i det offentliga och sekulariserade rummet. Många svenskar brukar reagera med förbluffelse och ibland även med aggressivitet och förkastelse.³⁰

Pernilla Ouis och Anne Sofie Roald skriver i sin bok *Muslim i Sverige* från 2003 att en vanlig föreställning bland allmänheten är att alla muslimer är mycket religiösa och att de därför praktiserar islam efter alla regler och krav. Denna bild stämmer inte menar de, men generellt sett är muslimer mer aktiva i sitt religionsutövande än vad ”vanliga svenskar” är. Ouis menar också att ett ytterst fåtal muslimer i Sverige klassificerar sig som ateister eller som icke-muslimer. Hos de allra flesta muslimer finns tron på Gud och uppfattningen att islam är den rätta religionen. Ouis menar att man inte kan mäta religiositet empiriskt och därför blir påståendet om den religiösa muslimen kontra den icke religiösa svensken inte entydigt.³¹

Otterbeck poängterar att vissa av islams normer är kända för de flesta svenskar, till exempel förbjudet mot griskött och vin. Andra normer är mindre kända. Det råder ingen enighet bland muslimerna om hur de olika normerna ser ut. Det som är en god sed i Kairo kan vara provocerande i Bombay.³²

Bönen (salat) är den vanligaste ritualen som ”praktiserande” muslimer ägnar sig åt i Sverige. Enligt den religiösa praxisen skall sunnimuslimerna be fem gånger om dagen medan

---

²⁸ Ouis och Roald 2003:88

²⁹ Stenberg 1996:71

³⁰ Andersson och Sander 2009:40

³¹ Ouis och Roald 2003:79-80

³² Otterbeck 2000:38

shiamuslimerna ber tre gånger om dagen då de slår samman två böner vid två tillfällen under dagen. Givetvis ber inte alla sunni- eller shiamuslimar fem respektive tre gånger om dagen utan en del ber kanske en gång och måste ändå betraktas som praktiserande. Innan bönen inleds görs en rituell tvätt och böneriktningen är mot Mecka. I bönen görs olika rörelser i en viss sekvens och en bön kan bestå av en eller flera sådana rörelsesekvenser. Vid varje rörelsesekvens citeras Koranens första sura och något annat utdrag ur Koranen. När muslimer blir porträtterade sker detta ofta i bönen i samband med de stora religiösa högtiderna som inleds med bön i moskén. Ouis erfarenhet av detta är att många svenskar upplever den muslimska bönen som besvärande eftersom den ritualen belyser att muslimen är annorlunda i sin religionsutövning. En muslim ber hellre tillsammans med andra än i ensamheten och de har inte heller något emot att den äger rum i den offentliga sfären. För muslimen är bönen en fromhetshandling som berör både kroppen och själen.³³

Fastemånaden Ramadan är en annan viktig ingrediens för den religionsutövande. Då muslimerna följer månåret infaller inte Ramadan vid samma tidpunkt varje år utan högtiden förskjuts 10-11 dagar bakåt varje år. Detta resulterar att Ramadan kan infalla när som helst på året. När det är fasta skall muslimen avstå från mat, dryck, sex och tobak från solnedgången fram till soluppgången³⁴. Efter solnedgången bryts fastan genom att man äter tre dadlar och sedan är det fest på kvällen med mat och dryck. Gravida, ammande, gamla, sjuka, hårt arbetande och barn behöver inte fasta. Målsättningen för muslimerna är att försöka läsa hela Koranen under fastan. Man försöker också besöka moskén mer under Ramadan. Ramadan avslutad med Eid al-Fitr och då ger man en speciell allmoseskatt som används till mat för de fattiga bland annat. Det var under månaden Ramadan som Muhammed fick sin uppenbarelse. Genom fastan lär man sig självkontroll och man förstår hur fattigt en del människor har det på jorden.

Ouis framhåller att många muslimer i Sverige tycker det är tråkigt att fira Ramadan i Sverige eftersom de saknar den speciella stämning som finns i deras hemländer under Ramadan. I Sverige upplevs inte fastan som något positivt utan till exempel media och skolsköterskor brukar rapportera att fastan är skadlig. Enligt den religiösa traditionen blir man genom fastan förlåten för mindre synder som har begåtts under året. Även bland de muslimer som inte ber regelbundet är det vanligt att fasta. Fastan är alltså ett sätt att kunna kontrollera fysiska behov och den ger även belöning det vill säga den muslimska belöningen. De muslimska barnen

---

³³ Ouis och Roald 2003:80-81

³⁴ Ouis och Roald 2003:81

brukar också vilja fasta eftersom de genom fastan får bekräftat att de är lika duktiga som vuxna. De flesta barn börjar emellertid inte fasta under hela Ramadan förrän i den tidiga puberteten.³⁵

Förutom högtiden Eid al-Fitr så är Eid al-Adha, offerhögtiden, en viktig högtid för muslimerna. Eid al-Adha firas i samband med pilgrimsfärdens avslutande. Den firas till minne av när profeten Ibrahim, Abraham, fick i uppdrag av Gud att offra sin son Ismael. När Gud förstod att Ibrahim var beredd att offra sin son bad Gud honom att offra en bagge istället. Muslimerna firar Ibrahims storhet varje år genom att slakta får vid denna högtid. I Sverige vill en del muslimer slakta får vid denna högtid såsom det är brukligt i deras hemländer men de flesta nöjer sig med att laga till en festmåltid och skicka pengar till hemlandet så att släktingar kan ombesörja slakten av ett får.³⁶

I de muslimska länderna är högtiderna Eid al-Fitr och Eid al-Adha väl etablerade med många religiösa traditioner. Men i Sverige kämpar fortfarande muslimerna med att etablera en religiös tradition. Muslimska organisationer har uttryckt önskemål om ledighet vid de två första högtiderna under året³⁷. Eid al-Fitr har förändrats i Sverige genom att en del muslimer har gjort en nytolkning och därför har det blivit vanligt att föräldrarna ger sina barn presenter och att barnen kan få ordna barnkalas. Under månaden Ramadan har det också blivit vanligt att en del muslimska föräldrar ger sina barn en kalender som påminner om adventskalendern, med en överraskning varje dag. En del muslimer kritiserar detta som en ”efterapning” av den svenska kulturen och att det är något som inte är föreskrivet av Muhammed.³⁸

Förutom dessa två högtider brukar också det persiska nyåret i mars och Muhammeds födelsedag firas bland muslimerna.³⁹

2.4 Muslimer i svensk skola

”Etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas”.⁴⁰ Så står det i en paragraf i den svenska grundlagen som på flera ställen säkrar att minoriteter skall kunna utöva och behålla sin kultur. I Sverige är den största religiösa gruppen lutherskt kristna och den trosinriktningen är också vanligast bland

---

³⁵ Ouis och Roald 2003:82

³⁶ Ouis och Roald 2003:83

³⁷ Stenberg 1999:92

³⁸ Ouis 2003:83

³⁹ Ouis 2003:83

⁴⁰ Sveriges grundlagar, regeringsformen, 1 kap. statskicketts grunder 2 §. Lag (1976:871)

invandrarna. Det är vanligt att invandrare bildar egna församlingar. Trygghet och gruppsamhörighet söker man i den religiösa gemenskapen. Religionen står också för identitet och kulturarv. Därmed får församlingen i det nya landet både en religiös och en kulturell roll.⁴¹

Forskaren Jonas Otterbeck belyser i sin bok *Islam, muslimer och den svenska skolan* från 2000 att det finns många lärare som är osäkra på hur de ska hantera kontakten mellan muslimska barn och deras föräldrar i skolan. Därför är det viktigt att ett möte sker mellan dessa grupper så att lärarna respektive föräldrarna kan klargöra sina respektive ståndpunkter. Det kan exempelvis gälla mat, idrott eller biologi.⁴²

Något som är viktigt för många muslimer i Sverige är vad som är tillåtet, halal, respektive förbjudet, haram, enligt islam. Detta blir påtagligt i skolan vad gäller maten. När man studerar de regler som kommer från Koranen och hadith-litteraturen (berättelser om hur Muhammed levde) är det framför allt de regler som gäller blodmat, svinkött och slakt som är av intresse för skolan. Jonas Otterbeck delar in muslimerna i tre olika grupper. I den första gruppen ingår de som inte bryr sig om matföreskrifterna och i den andra gruppen de som inte vill äta blodmat eller svinkött. I den tredje gruppen återfinns de som vill ha en kost som uppfyller alla påbuden angående mat, med kött slaktat på islamiskt vis, halal-slakt. Muslimerna i den tredje gruppen vill ofta att maten skall beredas i separata kärl som inte används till o tillåten mat.⁴³

Eftersom det inte bara är i fläskkötsrätter som det finns svinprodukter kompliceras situationen för de muslimer som vill ha en ren halal-kost. Det finns även i flera typer av godis, gelatin, margarin och därmed även i fabriksbakat bröd, konditorivaror med mera. Att undvika att få i sig svinprodukter i Sverige kräver en stor insikt i livsmedlens sammansättning och en vana och kunskap att läsa på innehållsdeklarationer.⁴⁴

Det finns många muslimer som inte bryr sig det minsta om matreglerna.⁴⁵ Det finns också en växande skara av muslimer som respekterar de matregler som är fastslagna av Gud. Även de muslimer som inte är speciellt religiösa vill följa matreglerna och för en del är matreglerna det sista som man ger upp av sin religion. Otterbeck tycker det är viktigt att skolan hittar en bra

---

⁴¹ Otterbeck 2000:35

⁴² Otterbeck 2000:50-51

⁴³ Otterbeck 2000:51

⁴⁴ Otterbeck 2000:52

⁴⁵ Otterbeck 2000:51

lösning för de muslimer som vill ha halal-kost på samma sätt som man har hittat en bra lösning för vegetarianer.⁴⁶

De flesta muslimska män och pojkar klär sig ungefär som vilken svensk som helst. Men det gör inte alla kvinnor eller tjejer. Anledningen till det kan vara av religiösa skäl eller det finns ett socialt tryck på dem att klä sig anständigt. I de olika muslimska länderna skiljer sig klädvanorna åt till exempel mellan gammal och ung, mellan stads- och landbygdsbefolkning och mellan olika sociala grupper. På senare år har det växt fram en ny tradition om hur en muslimsk kvinna bör klä sig. Dräkten består av en lång, icke-åtsittande och rak klänning och en slöja som täcker hår, nacke, skuldror samt bröstet. Kvinnor som studerar vid de olika universiteten i de muslimska länderna brukar ha på sig den dräkten. I den svenska skolan är det kläderna på flickorna som tydligast kan utmärka en muslimsk elev. Det finns muslimska flickor som bär en islamisk dräkt och Otterbeck ser inget problem i det så länge ansiktet inte är täckt av en slöja. Om ansiktet däremot är täckt av en slöja ser han svårigheter i mötet mellan läraren och eleven. Det förekommer dock elever i Sverige som bär en heltäckande slöja men det är ett ytterst fåtal. Otterbeck tar också upp att en del lärare kan se slöjan som ett förtryck mot flickorna men att flickorna själva kan se det som om de lyder ett påbud från Gud och att de sedan kan få belöning för det. Otterbeck menar också att ibland är kläddräkten ett förtryck mot kvinnan men man får inte tolka situationen som sådan att huvudduken i sig utgör förtrycket.⁴⁷

Idrott är ett skolämne där de islamiska anständighetsreglerna kan komplicera situationen. Visserligen betonar de religiöst lärde att arbeta med sin kropp och att hålla sig frisk är viktigt inom islam och som stöd för denna ståndpunkt pekar man på börens rörelser och ser det som en andlig och fysisk motion. I den svenska grundskolan ingår idrott som ett obligatoriskt moment. Ibland uppstår det konflikter mellan muslimska föräldrar och skolan om på vilka villkor deras flickor ska delta i undervisningen. Det som föräldrarna reagerar starkast emot är att deras döttrar skall vara nakna tillsammans med andra i omklädningsrummet och i duschen, delta i en könsblandad undervisning, ha åtsittande idrottskläder samt vara utan slöjan under idrottslektionerna. Att visa sig i baddräkt kan vara otänkbart för en del muslimer. Även pojkarnas föräldrar vill inte att deras pojkar skall få se flickor i åtsittande och utmanade kläder. Det är inte lätt att lösa dessa konflikter menar Otterbeck, men en del skolor lägger

---

⁴⁶ Otterbeck 2000:55

⁴⁷ Otterbeck 2000:57

idrotten som sista lektion för dagen så att eleverna kan duscha hemma och på en del skolor har man satt upp draperier i duschen.⁴⁸

Religion är ett annat skolämne som muslimska föräldrar kan se med misstänksamma ögon på eftersom de kan uppfatta att skolan försöker få dem att överge sin religion. Därför är det viktigt att skolan berättar att deras uppdrag är att berätta om olika religioner för att eleverna skall få kunskap och förståelse för andra människor och inte för att konvertera till en annan religion. Hösten 1996 beslutade riksdagen att ta bort rätten till befrielse från religionsundervisningen eftersom en del muslimer krävde att deras barn skulle bli befriade. Riksdagen menade också att de muslimska eleverna kunde berika religionsundervisningen med sina erfarenheter.⁴⁹ Det är ovanligt att muslimska föräldrar vill att deras barn skall vara med vid firandet av kristna högtider.⁵⁰

Musik är ett område där det är ovanligt att muslimska föräldrar har något att invända emot, men det händer. Kritiken handlar då om att eleverna sjunger kristna sånger men det finns också de som menar att popmusik inte hör hemma i skolan då den bidrar till ett omoraliskt beteende. Musik är ett ämne som har diskuterats livligt i den muslimska världen från islams början och åsikterna har varit många om dess vara eller inte vara. I en del muslimska länder har det religiösa etablissemanget fördömt inhemsk liksom utländsk popmusik.⁵¹

Det händer också att muslimer kritiserar delar av de naturvetenskapliga ämnena och då gäller det Big bang och Darwins utvecklingslära. Orsaken att de inte tycker om teorierna är att de strider mot islams lära om att Gud skapade världen. En del ogillar även att barn undervisas i Israels historia.⁵²

Synen på skolarbete, kunskap och kunskapsförmedling kan också vara annorlunda menar Stenberg. Det är framförallt länderna i mellanöstern som har en annan kunskapssyn. Flera studier som har gjorts visar att inlärningsarbetet domineras av utantillinläring och om eleven verkligen har förstått innehållet i det inlärdas betonas inte lika hårt. Skolan och lärarna kan också upplevas som ”slappa” och man menar att barnkulturen i Sverige uppmanar till lättja. När muslimer diskuterar hemspråkslärarens roll påpekar de ofta att det ska vara en auktoritär

---

⁴⁸ Otterbeck 2000:57-60

⁴⁹ Otterbeck 2000:60-62

⁵⁰ Otterbeck 2000:74

⁵¹ Otterbeck 2000:63-64

⁵² Otterbeck 2000:65

man. Därmed menar Stenberg att man kan generalisera och påstå att bilden av en lärare skall vara en man och att läraren skall vara en auktoritet.⁵³

Otterbeck belyser en viktig sak anser jag nämligen att det finns muslimska ungdomar som lever i två skilda världar, där referensramarna är olika och gränserna för vad man kan göra skiljer sig åt. Individen kan kanske lyckas smälta in bra i de olika miljöerna men det kan också orsaka en splittring hos individen.⁵⁴

Sammanfattningsvis vill jag belysa att den muslimska befolkningen även fortsättningsvis kommer att vara en del av Sverige och integreras mer och mer i samhället, samtidigt som svenskar kommer att lära sig mer om deras religion och kultur. En del muslimer kommer att integreras helt precis som tidigare invandrargrupper har gjort som till exempel judar, medan andra kommer att behålla sitt religiösa helhetsperspektiv. Jag tror också att de religiösa muslimerna kommer att kräva särbehandling på vissa punkter precis som andra religiösa grupper i Sverige såsom Jehovas vittnen, ortodoxa judar med flera.

---

⁵³ Stenberg 1999:110

⁵⁴ Otterbeck 2000:71

3. Empirisk del

Nedan presenteras undersökningen. Det var 27 elever som besvarade enkäten och bortfallet blev endast en elev eftersom jag hade lämnat enkäterna till klassföreståndarna och de ombesörjde att eleverna besvarade enkäterna. Därefter hämtade jag enkäterna på skolan. Den elev som inte deltog i min undersökning ville inte besvara enkäten. Jag har valt att sammanställa resultatet av den kvantitativa enkätundersökningen i tabellform. Till varje tabell finns det en förklarande text för att öka förståelsen hos läsaren.

3.1 Presentation av skolan där jag har gjort min studie

Skolan är en högstadieskola för årskurs 7-9 och ligger i medelstor kommun. 397 elever går på skolan varav 28 stycken är muslimer. Skolans upptagningsområde är från hela tätorten och omfattar både elever från stadskärnan och omkringliggande byar. Det finns också en friskola i staden som därmed också har elever från samma upptagningsområde. I kommunen finns det inte någon moské utan det är nio mil till närmaste moské.

3.2 Enkäternas utformning

Efter att ha genomfört en pilotstudie kom enkäterna att få sin slutgiltiga form. Pilotstudien bestod av telefonkontakt med fyra niondeklassare vilka gav mig idéer och förslag om hur jag skulle kunna förtydliga och förbättra enkäten. Min handledare Mats Bergenhorn har också granskat enkäterna.

Enkäten består av 22 frågor (bilaga 1). Jag anser att enkäterna har blivit lagom långa och det är en avvägning som jag har gjort för att minska risken för att eleverna ska finna enkäten alltför tidskrävande och därmed tröttna på att besvara den. Det är också anledningen till att frågorna inte är ”öppet ställda” det vill säga att eleven själv ska konstruera sina svar.

3.3 Sammanställning av enkätundersökningen

Jag har valt att sammanställa frågorna i procenttal för att det skall bli lättare att tolka resultatet. Vidare har jag valt att inte skilja pojkar och flickor åt i min sammanställning eftersom när jag sammanställde resultatet visade det sig inte vara stora skillnader mellan svaren. Likaså har jag valt att inte skilja mellan sunnimuslimerna och shiamuslimerna åt i sammanställningen då det inte heller var så stora skillnader mellan de grupperna. Uppsatsens syfte är att ta reda på de muslimska ungdomarnas religiositet och det är också en orsak till att jag har valt sammanställa resultatet i en samlad grupp.

Den första frågan som jag ställde var om det var en kille eller tjej som besvarade enkäten.

Tabell 1, åskådliggör resultatet av fråga ett i enkäten:

Kille	Tjej
48%	52%

Den andra frågan som jag ställde var om de var födda i Sverige eller invandrade till Sverige.

Tabell 2, åskådliggör resultatet av fråga två i enkäten:

Född i Sverige	Invandrad till Sverige
33,3%	66,7%

I den tredje frågan frågade jag från vilket land du kommer ifrån eller har dina rötter.

Tabell 3, åskådliggör från vilket land kommer du ifrån eller har dina rötter:

Palestina	Kosovo	Libyen	Bosnien	Syrien	Irak	England	Ej svar
4%	37%	15%	26%	4%	7%	4%	4%

I den fjärde frågan frågade jag om de var sunnimuslim eller shiamuslim.

Tabell 4, åskådliggör resultat av fråga fyra i enkäten:

Sunnimuslim	Shiamuslim	Vet ej
56%	26%	18%

I den femte frågan frågade jag om de betraktar sig som troende.

Tabell 5, åskådliggör resultatet av fråga fem i enkäten:

Ja	Nej
85%	15%

I den sjätte frågan frågade jag om du har slöja eller några andra attribut som visar din religionstillhörighet?

Ja	Nej
7%	93%

I den sjunde frågan frågade jag om de ber regelbundet.

Tabell sju sammanställer resultatet av fråga sju i enkäten:

Ja	Nej
37%	63%

I den åttonde frågan frågade jag om de ber, var ber de då?

Tabell åtta sammanställer resultatet av fråga åtta i enkäten.

Enbart hemma	Hemma och i skolan	Enbart i skolan
100%		

I den nionde frågan frågade jag om de följer matföreskrifterna.

Tabell nio sammanställer resultatet av fråga nio i enkäten:

Ja, helt och hållet	Ja, jag undviker bara blodmat och griskött	Nej, jag äter allting
33%	60%	7%

I tionde frågan frågade jag om de dricker alkohol.

Tabell tio sammanställer resultatet av fråga tio i enkäten:

Ja	Nej
15%	85%

I den elfte frågan frågade jag om de fastar under månaden Ramadan.

Tabell elva sammanställer resultatet av fråga elva i enkäten:

Ja	Nej
67%	33%

I den tolfte frågan i enkäten frågade jag om de firar fastans avslutning.

Tabell tolv sammanställer frågan tolv i enkäten:

Ja	Nej
93%	7%

I den trettonde frågan frågade jag om de firar offerhögtiden.

Tabell tretton sammanställer resultatet av fråga tretton:

Ja	Nej
59%	41%

I fråga fjorton frågade jag om de firar Muhammeds födelsedag.

Tabell fjorton sammanställer resultatet av fråga fjorton i enkäten:

Ja	Nej
52%	48%

I fråga femton frågade jag om de brukar be om ledigt vid religiösa högtider.

Tabell femton sammanställer resultatet av fråga femton i enkäten:

Ja	Nej
74%	26%

I fråga sexton frågade jag om de har omtolkat religionen genom att få presenter vid fastans avslutning.

Tabell sexton sammanställer resultatet av fråga sexton i enkäten:

Ja	Nej
78%	22%

I fråga sjutton frågade jag om de har en form av adventskalender under Ramadan.

Tabell sjutton sammanställer resultatet av fråga sjutton i enkäten:

Ja	Nej
78%	22%

I fråga arton frågade om deras familj är medlem i en muslimsk förening.

Tabell arton sammanställer resultatet av fråga arton i enkäten:

Ja	Nej
30%	70%

I fråga nitton frågade jag om de regelbundet besöker en moské.

Tabell nitton sammanställer resultatet av fråga nitton i enkäten:

Ja	Nej
15%	85%

Jag har valt att inte sammanställa frågorna 20 till 22 eftersom de inte handlar om elevernas religiositet.

4. Analys

Av de elever som medverkade i min studie var 33,3 % födda i Sverige och 66,7 % var invandrade. Cirka 50 % av de medverkande kom ifrån forna Jugoslavien. Libyen, Irak, Palestina och England var också länder varav några få elever kom ifrån. Lite mer än hälften av eleverna var sunnimuslimer och 26% var shiamuslimer. Det som var anmärkningsvärt var att en fjärdedel inte visste om de var shia- eller sunnimuslimer. Precis som Stenberg menar var de invandrare som kom till Sverige under 1970-, 1980- och 1990-talet främst flyktingar och anknytningsinvandrare. Därför bör man ha i beaktande att de muslimer på den skola som undersökningen gjordes har ett brokigt ursprung då de tillhör flyktings- och anknytningsinvandrarna vad gäller språk, kultur, ekonomi, politik och utbildning.⁵⁵

85 % av de muslimska eleverna som medverkade i min studie betraktar sig som troende. Resultatet av den frågan stämmer väl överens med vad Ouis och Roald skriver i sin bok *Muslim i Sverige* nämligen att endast ett fåtal muslimer klassificerar sig som ateister eller som icke-muslimer. Hos de allra flesta finns tron på Gud och uppfattningen om att islam är den rätta religionen⁵⁶. Quis menar att det finns en föreställning om att religiositeten ökar bland invandrare i Sverige under migrationsprocessen och hon tror att det beror på att det religiösa står för något fast och autentiskt i en mer ytlig tillvaro⁵⁷. Därför hade det varit intressant att veta om de som deltog i min undersökning var mer religiösa i sina respektive hemländer. De funktionella religionsdefinitionerna tycker jag inte passar in lika bra i min studie som de substantiella religionsdefinitionerna. Jag tycker att Anderssons och Sanders vida substantiella definition av religion och religiositet är passande. De menar att religion är allt som människor tänker och gör utifrån övertygelsen om existensen av någon form av bortom mänskligt godtycke "absoluta" eller heliga svar. De påstår också att en människa är religiös i den utsträckning hon har tillägnat sig eller försöker tillägna sig en viss religion, eller en kombination av religioners, tanke- och livsmönster som sitt eget personliga tolkningsmönster.⁵⁸ Utifrån Sanders och Anderssons resonemang är det alltså de flesta, 85 %, av ungdomarna i undersökningen religiösa. Deras religiositet blir tydlig i min undersökning då många har svarat att de exempelvis ber regelbundet, firar fastans avslutning, inte dricker

---

⁵⁵ Stenberg 1999:67

⁵⁶ Ouis och Roald 2003:79-80

⁵⁷ Ouis och Roald 2003:84-85

⁵⁸ Andersson och Sander 2009:53-54

alkohol med mera. Sander och Andersson hävdar också att för religionen skall kunna behålla sin relevans måste den anpassa sig till rådande kulturella, ideologiska, sociala och gendermässiga förhållanden och förändringar.⁵⁹ Av resultatet att döma i min undersökning upplever jag det som att de muslimska eleverna och deras familjer har anpassat sin religion i avseenden på kultur, ideologi, sociala och gendermässiga förhållanden. Stenberg delar in muslimernas förhållande till islam i tre grupper. I den första gruppen ingår de som tar avstånd från islam och som snabbt vill anpassa sig till det nya samhället. Ett annat alternativ är att jämka samman islams regler med den nya situationen som man har hamnat i som en slags medelväg och det är denna väg som är den dominerande bland dem som har deltagit i undersökningen. Den tredje möjligheten innebär ”avskärmning” och det innebär att man fortsätter att leva på samma sätt som man gjorde i sitt hemland.⁶⁰ Det verkar inte vara någon som lever på det sättet enligt resultatet av min undersökning.

Det är få elever, 7 %, som har slöja eller några andra attribut som visar deras religionstillhörighet. Otterbeck menar dessutom att de flesta muslimska män och pojkar klär sig som vilken svensk som helst. Det gör däremot inte alla kvinnor och flickor och det kan bero på religiösa skäl eller att det finns ett socialt tryck på dem att klä sig anständigt.⁶¹ Att det är 7 % av eleverna i min studie som har slöja eller andra attribut som visar religionstillhörigheten upplevs inte som problematiskt på skolan då slöjan inte täcker ansiktet.

Det är 63 % som ber regelbundet och bönen förrättar de som ber i hemmet. Det förefaller som det är någon form av kvietism då de enbart förrättar den religiösa handlingen, bönen, i hemmet. Enligt Ouis erfarenhet upplever många svenskar den muslimska bönen som något besvärande eftersom ritualen belyser att muslimen är annorlunda i sin religionsutövning. Hon påstår också att muslimen inte har något emot att be i den offentliga sfären vilket ingen som deltog i min undersökning gör.⁶²

Vad gäller maten delar Otterbeck in muslimerna i tre grupper och i den första gruppen ingår de muslimer som inte följer matföreskrifterna. I den andra gruppen ingår de som inte vill äta blodmat eller svinkött, medan man i den tredje gruppen vill ha en kost som uppfyller alla påbuden angående mat, med kött slaktat på islamiskt vis, halal-slakt.⁶³ Det som ytterligare komplicerar situationen för denna grupp muslimer är att det inte bara är i maten som

---

⁵⁹ Andersson och Sander 2009:41-42

⁶⁰ Stenberg 1996:70-71

⁶¹ Otterbeck 2000:55

⁶² Ouis och Roald 2003:80-81

⁶³ Otterbeck 2000:51

svinprodukter kan finnas utan också i godis, gealtin, fabriksbakat bröd, konditorivaror med mera. Därför krävs det en stor kunskap om livsmedlens sammansättning och en vana att läsa innehållsdeklarationer.⁶⁴ Det var bara en elev som inte följer matföreskrifterna. Däremot var det hela 33 % som följer matföreskrifterna helt och hållet. Jag tror att många som svarade att de följer matföreskrifterna helt och hållet har missuppfattat frågan eller så känner de inte till matreglerna i detalj. Jag har aldrig uppmärksammat annat på skolan när jag har jobbat än att det bara är blodmat och svinkött som muslimerna undviker. 60 % undviker bara blodmat och griskött.

Det var 85 % som inte drack alkohol. Här hade det varit intressant att se vad icke-muslimska elever hade svarat. Det hade nästan krävts ett någons slags referensvärde för att se i vilken grad de muslimska ungdomarna skiljer sig från de icke-muslimska.

67 % fastar under månaden Ramadan och 33 % fastar inte. 78 % av eleverna har omtolkat religionen så att de får presenter vid fastans avslutning och 22 % har inte omtolkat religionen. Lika många som har omtolkat religionen har en form av adventskalender under Ramadan. Däremot firar 93 % fastans avslutning. Det är precis som Ouis menar att Eid al-fitr har förändrats i Sverige genom att det har blivit vanligt att föräldrarna ger sina barn presenter och att barnen kan få ordna barnkalas.⁶⁵ Offerhögtiden var det inte lika många som firade, 59 % medan 41 % inte firade den. Det var lite färre elever som firade Muhammeds födelsedag än offerhögtiden, 52 % firade Muhammeds födelsedag och 48 % firade den inte. 74 % av eleverna brukar be om ledigt vid religiösa högtider och 26 % brukar inte be om ledigt.

70 % av de tillfrågades familjer är inte medlemmar i någon muslimsk förening. Orsaken till att fler inte är medlemmar i någon muslimsk förening tror jag beror på att det inte finns någon moské i närheten som kan fungera som ett "allaktivitetshus". Det är 30% av de tillfrågades familjer som är medlemmar i någon muslimsk förening. 85 % av de tillfrågade eleverna besöker inte någon moské regelbundet, endast 15 % av eleverna gör det.

---

⁶⁴ Otterbeck 2000:52

⁶⁵ Ouis och Roald 2003:83

5. Slutsatser

Utifrån min studie om muslimska ungdomars religiositet vid en högstadieskola har jag genom en kvantitativ enkätundersökning kommit fram till att de allra flesta är religiösa. Precis som Ouis och Roald tar upp i sin bok *Muslim i Sverige* är det ett fåtal muslimer som klassificerar sig som ateister eller icke-troende och så var även fallet på den skola där jag gjorde min undersökning. Den andra slutsatsen som jag tycker mig ha fått fram i min studie är att eleverna inte verkar ha så mycket kunskap om islam. Det belyser bland annat frågan om de är shia- eller sunnimuslimer då cirka en fjärdedel inte visste vilken inriktning av islam som de tillhörde.

Jag har använt mig av Anderssons och Sanders definition av vad religion och religiositet är för att sedan applicera den på dem som deltog i min studie. De menar att religion är allt som människor tänker och gör utifrån övertygelsen om existensen av någon form av bortom mänskligt godtycke "absoluta" eller heliga svar. De påstår också att en människa är religiös i den utsträckning hon har tillägnat sig eller försöker tillägna sig en viss religions eller en kombination av religioners tanke- och livsmönster som sitt eget personliga tolkningsmönster. Jag menar att de muslimska ungdomarna i min undersökning är religiösa då många av dem ber, firar Ramadan, firar Eid al-Fitr, firar Eid al-Adha, äter inte svinkött eller blodmat och framförallt att de betraktar sig som troende. Det som jag finner intressant med mina resultat är att ungdomarna inte förrättar sin bön i offentliga sammanhang utan bönen förrättas i hemmet. Detta tyder på en form av kvietism och jag tror att det beror på att staden som min undersökning gjordes i är förhållandevis liten och det är lättare och mer acceptabelt att visa sin religiositet i en storstad. Andersson och Sander tar upp i sin bok *Det mångreligiösa Sverige – Ett landskap i förändring* att många muslimer väljer att anpassa islams regler till den svenska kulturen så visade det sig också vara i min studie. I mina resultat framkom det 78 % av eleverna får presenter vid fastans avslutning. Jag hade förväntat mig att fler familjer till dem som deltog i undersökningen skulle ha varit med i en muslimsk förening. Återigen tror jag att det beror på att studien gjordes i en småstad och det fenomenet är vanligare i en storstad. Ytterligare en aspekt som förvånade mig var att cirka 20 % av de deltagande hade föräldrar som tyckte mindre om idrott och biologi på grund av religionen. Min förvåning bottnar i att jag har arbetat på skolan i åtta år och vad jag vet har föräldrarna inte gett uttryck för några synpunkter på ämnena. Otterbeck tar emellertid upp detta i sin bok *Islam, muslimer*

och den svenska skolan att det är viktigt att föräldrar till muslimska barn och deras lärare möts så att läraren kan förklara det svenska skolväsendet för att undvika missförstånd.

Jag hade tyckt att det varit intressant att ha gjort undersökningen i en större kommun men även i storstad för att då kunna jämföra resultaten. Som vidare forskning hade man kunnat göra djupintervjuer för att få veta mer om hur det är vara en ung troende muslim i dagens Sverige. Det hade också varit intressant att göra en kvalitativ studie bland de muslimska eleverna för att utröna deras kunskaper om islam.

6. Sammanfattning

Jag har gjort en studie för att ta reda på muslimska ungdomars religiositet vid en högstadieskola i en medelstor stad i södra Sverige. I kapitlet teoretiska perspektiv har jag behandlat begreppen religion och religiositet. Jag har använt mig av Anderssons och Sanders substantiella definition av religion eftersom den passar in i min undersökning. De menar att religion är allt som människor tänker och gör utifrån övertygelsen om existensen av någon form av bortom mänskligt godtycke ”absoluta” eller heliga svar. De påstår också att en människa är religiös i den utsträckning hon har tillägnat sig eller försöker tillägna sig en viss religions eller en kombination av religioners tanke- och livsmönster som sitt eget personliga tolkningsmönster.

I kapitlet teoretiska perspektiv finns en beskrivning av muslimer i Sverige. I det kapitlet tar jag upp att det finns ungefär 400 000 muslimer i Sverige och man måste också ha i beaktande att alla muslimer inte är troende utan en del kallar sig muslimer i en kulturell och etnisk mening. De invandrare som har kommit till Sverige under 1970-, 1980-, och 1990-talet har främst varit flyktingar och anknypningsinvandrare och så var det således i min studie. Av de elever som medverkade i min studie var 33,3 % födda i Sverige och 66,7 % var invandrade. Cirka 50 % av de medverkande kom ifrån forna Jugoslavien. Libyen, Irak, Palestina och England var också länder varav några få elever kom ifrån. Stenberg menar att när det gäller muslimens förhållande till islam i Sverige kan man grovt dela in den i tre grupper. I den första gruppen ingår de muslimer som tar avstånd från islam och som snabbt vill anpassa sig till det nya samhället och i den andra gruppen ingår de som vill jämka samman islams regler med den nya situationen som man har hamnat i som en medelväg. Den tredje möjligheten innebär ”avskärmning” och då fortsätter man att leva på samma sätt som man gjorde i sitt ursprungsland och man undviker kontakt med det svenska samhället. Ungdomarna och deras familjer verkar ha valt den andra vägen enligt Stenbergs definition. Precis som Ouis tar upp i sin bok så är ytterst ett fåtal muslimer i Sverige som betraktar sig som icke-troende eller ateister och i min studie var det enbart en elev som inte betraktade sig som troende. Många ungdomar i min undersökning förrättade bön, åt inte svinkött eller blodmat, firade Ramadan, firade Eid al-Fitr, Eid al-adha och Muhammeds födelsedag. Många elever och deras familjer hade också gjort en omtolkning av islam för att anpassa religionen till den svenska kulturen genom att barnen får presenter vid fastans avslutning. Det som jag finner intressant med mina

resultat är att ungdomarna inte förrättar sin bön i offentliga sammanhang utan bönen förrättas i hemmet. Detta tyder på en form av kvietism och jag tror att det beror på att staden som min undersökning gjordes i är förhållandevis liten och det är lättare och mer acceptabelt att visa sin religiositet i en storstad. Det var bara en elev som inte följer matföreskrifterna. Däremot var det hela 33 % som följer matföreskrifterna helt och hållet. Jag tror att många som svarade att de följer matföreskrifterna helt och hållet har missuppfattat frågan eller så känner de inte till matreglerna i detalj.

Slutsatserna som jag drar genom min studie är att de muslimska ungdomarna som deltog i min studie är religiösa. Deras religiositet förefaller yttra sig på ett sådant sätt att de verkar ha jämkat samman sin religion med det svenska samhället och på det sättet tycks ha blivit en del av det. Den andra slutsatsen som jag har fått fram i min studie är att eleverna inte verkar ha så mycket kunskap om islam. Det belyser bland annat frågan om de är shia- eller sunnimuslimer då cirka en fjärdedel inte visste vilken inriktning av islam som de tillhörde.

Sammanfattningsvis vill jag belysa att den muslimska befolkningen kommer även fortsättningsvis vara en del av Sverige och integreras mer och mer i samhället samtidigt som svenskar kommer att lära sig mer om deras religion och kultur.

7. Litteraturförteckning

Böcker

Björklund Maria och Paulsson Ulf, 2003. *Seminarieboken – att skriva, presentera och opponera*, Lund: Studentlitteratur.

Gustafsson, Göran, 1997. *Tro, samfund och samhälle – sociologiska perspektiv*, Örebro: Libris.

Otterbeck, Jonas, 2000. *Islam, muslimer och den svenska skolan*, Lund: Studentlitteratur.

Ouis Pernilla och Roald Anne Sofie, 2003. *Muslim I Sverige*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Stenberg, Leif, 1999. *Muslim i Sverige Lära och liv*, Stockholm: Bilda förlag.

Sveriges grundlagar, regeringsformen

Thurén, Torsten, 1995. *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm, Tiger förlag AB.

Artiklar

Andersson Daniel och Sander Åke, 2010. "Religion och religiositet i en pluralistisk och föränderlig värld" *Det mångreligiösa Sverige – Ett landskap i förändring*, Lund: Studentlitteratur. Sidor 15-119.

Hjärpe Jan, 1996 "Islam", *Religionshistoria – Ritualer, mytologi och ritualer*, Nora: Bokförlaget Nya Doxa. Sidor 297-344.

Karlsson Göran, 2009 "Muslimer och islam – tolkningar mellan segregation och integration", *Det mångreligiösa Sverige – Ett landskap i förändring*, Lund: Studentlitteratur. Sidor 463-511.

Hej!

Jag heter Karin och är för tillfället mammaledig och samtidigt studerar jag religionsvetenskap vid högskolan i Kristianstad. Jag ska göra en undersökning om muslimska högstadieelevers religiositet och därför hoppas jag på er hjälp. Alla enkäter är anonyma och därför vill jag att ni svarar så uppriktigt ni kan på frågorna. Om inget annat anges ska ett alternativ ringas in, det vill säga det alternativ som du tycker passar bäst.

Tack på förhand!

1. Kille   Tjej

2. Född i Sverige   Invandrad till Sverige

3. Från vilket land kommer du ifrån eller har du dina rötter?

4. Sunnimuslim   Shiamuslim

5. Betraktar du dig som troende?
Ja   Nej

6. Har du slöja eller några andra attribut som visar din religionstillhörighet?
Ja   Nej

7. Ber du regelbundet?
Ja   Nej

8. Om du ber. Var ber du då?
Enbart hemma   Hemma och i skolan   Enbart i skolan

9. Följer du matföreskrifterna?
Ja, helt och hållet
Ja, jag undviker bara blodmat och griskött
Nej, jag äter allting

10. Dricker du alkohol?
Ja   Nej

11. Fastar du under månaden Ramadan?

Ja Nej

12. Firar ni fastans avslutning?

Ja Nej

13. Firar ni offerhögtiden?

Ja Nej

14. Firar ni Muhammeds födelsedag?

Ja Nej

15. Brukar du be om skollov vid religiösa högtider?

Ja Nej

16. Har ni omtolkat religionen genom att ni får presenter vid fastans avslutning?

Ja Nej

17. Har ni en form av adventskalender under Ramadan.

Ja Nej

18. Tillhör din familj en muslimsk förening?

Ja Nej

19. Besöker du regelbundet en moské?

Ja Nej

20. Finns det något skolämne som era föräldrar tycker mindre om på grund av religionen?

Ja Nej

21. Om du svarade ja i fråga 20. Vilket eller vilka skolämnena tycker era föräldrar mindre om?

22. Har du samma respekt för manliga som kvinnliga lärare?

Ja Nej

